

Inovativna učna okolja: priložnost in možnost za zaposlovanje (tudi) oseb s posebnimi potrebami

Erna Žgur

Univerza v Ljubljani

V prispevku predstavljamo uporabo inovativnih učnih okolij, ki povezujejo učence s posebnimi potrebami (UPP), šolo in obrtnike. Cirijs Vipava razvija model učnih okolij, ki vključujejo značilnosti Vipavske doline. Učenci so vodenostopali v učni in delovni proces pri obrtnikih s področja vinarstva, kletarstva, sadjarstva, vinogradništva, trsničarstva, gostinstva. V raziskavi smo analizirali petinpetdeset vprašalnikov, na katere so odgovarjali učenci, mentorji in obrtniki. Rezultati testa hi-kvadrat in Spearmanovega korelacijskega koeficienta so pokazali, da so učenci, mentorji in obrtniki zadovoljni s potekom dela v novih učnih okoljih. Obrtniki so pripravljeni sodelovati tudi v prihodnje, ne glede na prilagoditev delovnega procesa. Učenci s posebnimi potrebami si želijo še več vključevanja v zunanje dejavnosti, v katerih so se uspešno preizkusili. Inovativna učna okolja so pokazala, da je vodenostop zaposlovanje UPP mogoče in uspešno, saj se lahko učenci vključujejo v lokalno skupnost in povezujejo z njo in z obrtniki, širijo svojo socialno-povezovalno mrežo z okoljem, v katerem se šolajo in živijo. Učencem so nova učna okolja prinesla več praktičnih znanj in pozitivnih, tudi zaposlitvenih izkušenj.

Ključne besede: učenci s posebnimi potrebami, inovativno učno okolje, lokalni obrtniki

Uvod

Vse obsežnejši globalizacijski procesi so navzoči tudi v naši družbi, kar se prav tako kaže v vzgojno-izobraževalnem (VIZ) procesu. Povezovanje vseh vključenih deležnikov (šol, lokalne skupnosti, gospodarstva, skupnosti ...) je za dobro in uspešno medsebojno sodelovanje nujno. Zelo pomembna je vloga šol, saj te z dobrim strokovnim vodstvom in vzpostavljeno kulturo učeče se skupnosti, ki terja večjo decentralizacijo in avtonomijo, poskrbijo za ustrezne in objektivne povratne informacije, povezanost med ključnimi področji in ustanovami (Bečaj 2012). Earley (2013) prav tako ugotavlja, da je vodenje ustanov (vrtec, šol ...) vse pogostejše naravnano na v učenje usmerjeno vodenje ali vodenje za uče-

nje. Še toliko bolj je treba več povezovanja zagotoviti najranljivejšim skupinam, kamor se uvrščajo tudi osebe s posebnimi potrebami. Odraz uspešnega, sodobnega povezovanja se kaže tudi v vse tesnejšem povezovanju med različnimi ustanovami (javnimi vzgojno-izobraževalnimi zavodi, potencialnimi delodajalci, gospodarskimi ali obrtnimi dejavnostmi) (Žgur 2014). Tudi ustanove, ki usposablajo učence s posebnimi potrebami, z več primanjkljaji (z motnjami v duševnem razvoju (MDR), motoričnimi, govorno-jezikovnimi, vidnimi, slušnimi ter drugimi senzorično-perceptivnimi primanjkljaji), se zavedajo, da je vedno večje povezovanje nujno.

Ameriško združenje za intelektualne in razvojne primanjkljaje (American Association on Intellectual and Developmental Disabilities) opredeljuje motnjo v duševnem razvoju kot pomembno omejitev posameznikovega spoznavnega delovanja (nižje intelektualne sposobnosti) in prilagoditvenih spretnosti, ki predstavljajo številne konceptualne, socialne in praktične ovire, kar se pojavi pred posameznikovim 18. letom starosti.¹ Pri osebah s posebnimi potrebami je pomembno, da učenec postopno prevzema aktivno vlogo pri različnih dejavnostih, ne samo pri šolskem delu (Kesič Dimić 2010), in učenje v inovativnem ter strukturiranem okolju lahko k temu učinkovito pripomore.

Cirius Vipava je zato za svoje učence razvil model vodenega, občasnega zaposlovanja v inovativnih učnih okoljih pri izbranih obrtnikih. Hkrati je neposredno okolje Vipavske doline s svojimi naravnimi danostmi (blago podnebje, kmetijski, vinogradniški ter poljedelski del doline, kmetijsko-predelovalna industrija, turistična razvitost kraja ...) priložnost za vključevanje UPP v inovativna učno-vzgojna ter delovno zanimiva okolja.

V projekt inovativnih učnih okolij smo vključili UPP, ki končujejo zadnje razrede prilagojenega programa z nižjim izobrazbenim standardom in višjih stopenj posebnega programa vzgoje in izobraževanja (Zakon o usmerjanju oseb s posebnimi potrebami (ZUOPP-1), 1. člen),² in ugotovili, da kljub znižanim intelektualni sposobnostim zmorejo več dodatnega in usmerjenega izobraževanja ter usposabljanja za določene vrste del ali zaposlitev v lokalnem okolju.

¹ Glej <http://aaidd.org/intellectual-disability/definition#.VpuRgCorL4Y>

² *Uradni list Republike Slovenije*, št. 58/11 – uradno prečiščeno besedilo, 3/7, 52/10 – odl. us in 58/11 – uradno prečiščeno besedilo ZUOPP-1.

Inovativni učni laboratorij

Za inovativne učne laboratorije (kot del učnega okolja) smo izbrali naslednje vodene dejavnosti: trsničarstvo, sajenje sadnega drevja in zgodnjih pridelkov, pobiranje sadja, trgategv, pripravo grozdja za predelavo, kletarjenje, vključevanje v kulinariko ... Sledile so različne storitvene dejavnosti s področja gostinstva, cvetličarstva, frizerstva, avtopralništva ipd., kar je učencem omogočilo, da so se preizkusili v izobraževalnih vsebinah, ki so jih prej dodatno spoznali (izbira poklica, nujne vsebine, povezane s posameznim poklicnim poljem, tudi karierna naravnost, značilnosti posameznih poklicnih opravil, značilnosti Vipavske doline, njena lega in naravna bogastva, zadolžitve ...), nato pa so znanje, ki so ga pridobili, prenesli v prakso, v neposredno zadolžitev pri izvedbi posameznih del. V inovativni učni laboratorij so se kot zunanji partnerji in sodelavci vključili obrtniki z naslednjih področij:

- kmetijske dejavnosti (Kmetija Benčina je postala pravi učni laboratorij za veščine s področja trgatve (obiranje, spravilo, predelava grozdja), sajenja spomladanske zelenjave, stročnic ...; učence so seznanili s skrbjo za shranjevanje pridelkov in njihovo predelavo, obiranjem kakičev, saditvijo sadnega drevja, s škropljenjem, obrezovanjem ...);
- sadjarstvo (učenci so si ogledali sadovnjake v okolici Vipave in spoznavali različne avtohtone vrste sadnega drevja, značilnega za Vipavsko dolino, preizkusili so se v praksi, in sicer pri različnih opravilih v sadovnjaku – pri obrezovanju drevja, škropljenju, pobiranju sadja ...);
- vrtnarstvo (Vrtnarija Vipavski Križ je UPP omogočila praktično delo pri presajanju in sajenju različnih okrasnih ter kulturnih rastlin);
- cvetličarstvo (v Cvetličarni Cvetka so učencem omogočili spoznavanje okrasnih rastlin, pripravo saditvenega načrta za okolico našega Centra, praktično sajenje rastlin, ureditev zelenih površin, saditev rastlin v zimska korita, skrb za rastline pozimi);
- vinogradništvo (Vinogradništvo Pregeljč je UPP vključilo v svojo dejavnost, tako da so spoznali kletarstvo, predelavo grozdja, stekleničenje in prodajo vina; ogledali so si vinotoč in delo v njem);
- trsničarstvo (Trsnica Vrhpolje je učencem omogočila delo pri pripravi embalaže za shranjevanje trsnih cepljenk, čišče-

nje in pospravljanje prostora, namenjenega trsničkaski dejavnosti);

- gostinstvo (v Pizzeriji in špageteriji Zmaj so učencem omogočili, da so se seznanili z delom gostincev in se preizkusili na tem področju; sodelovali so pri pripravi osnovnih sestavin za dopoldanske malice, poskrbeli za čiščenje zelenjave, lupljenje krompirja, pripravo kartonskih škatel za razvoz pic, čistili so kuhinjo, pripravljali pogrinjke, mize, jedilni pribor, pomagali pri okrasitvi jedilnice ...);
- avtopralništvo (v Avtopralnici Ukmar so učencem omogočili, da so se seznanili s čiščenjem avtomobilov (strojnim), nato pa so znanje uporabljali na šolskem dvorišču ter poskrbeli za čistočo službenih vozil v Cirusu Vipava);
- frizerstvo (Frizerski salon Beauty hair je štirim učenkam omogočil prakso in tako se jim je izpolnila želja, da so uredile svoje pričeske, poskrbele za osebno urejenost, umivanje las, zaupali so jim še druga manjša opravila – striženje in pomoč pri oblikovanju pričesk, čiščenje frizerskih pripomočkov, salona ...);
- izobraževanje (ogledali smo si Tehnični šolski center v Šempetru pri Novi Gorici, kjer potekajo skrajšani in drugi srednješolski programi, pripravili smo delavnico v Agroindu v Vipavi, kjer so učenci spoznali industrijski način predelovanja vina, ogledali so si proizvodnjo v Fructalu ...).

Cirius Vipava in programi

Cirius Vipava je vzgojno-izobraževalna ustanova za osebe s posebnimi potrebami; prav leta 2015 smo zaznamovali že 50. leto delovanja. Vanjo so se v prvih treh desetletjih vključevali izključno učenci, ki so poleg MDR imeli številne gibalne primanjkljaje (Žgur 2012). V zadnjem desetletju se struktura UPP spreminja in v ustanovo prihajajo učenci z različnimi primanjkljaji, ki ne sodijo samo na področje MDR ter motorike. Vse več je takih, ki imajo poleg osnovne diagnoze s področja motorike (ene izmed oblik cerebralne paralize) tudi številne primanjkljaje s področja govorno-jezikovne komunikacije, vida, sluha. Povečuje se število učencev, ki imajo več zdravstvenih težav (težave s epilepsijo, inkontinenco, gastrostomami, respiratorji ...).

Vztrajno se zmanjšuje delež učencev z le lažjo MDR, zato je vse manj razredov devetletke (prilagojeni vzgojno-izobraževalni program z nižjim izobrazbenim standardom – ZUOPP-1, 5. člen). Po-

sledično se povečuje delež učencev z več primanjkljaji, predvsem pa narašča delež tistih s težjimi oblikami MDR; ti se izobražujejo v posebnem programu vzgoje in izobraževanja (PPVIZ). V preteklem letu je bilo v ustanovi le še 13 % otrok z lažjimi MDR, 43 % učencev je imelo zmerne MDR, 44 % pa težje in težke MDR.

V ustanovi preko svoje svetovalne službe ter izvajanja dodatne strokovne pomoči v drugih šolah (v širši severnoprimorski, obalno-kraški, notranjski regiji) ugotavljamo, da se učenci z manj primanjkljaji na področju kognitivnih sposobnosti vse pogostejše vključujejo v programe z enakovrednim izobrazbenim standardom. Povečevanje števila učencev s posebnimi potrebami, vključenih v redne oblike izobraževanja, ni opazno samo v Sloveniji, ampak je navzoče v številnih državah (Webster in Blatchford 2013; Romero-Contreras idr. 2013; Liasidou in Antoniou 2013).

Poleg vzgojno-izobraževalnih programov v ustanovi izvajamo rehabilitacijski program, v katerega so vključeni vsi UPP, in to glede na svoje osnovne potrebe. Izvajamo celosten zdravstvenoterapevtski program, in sicer osnovno zdravstveno dejavnost, terapevtske programe (delovna terapija, nefrofizioterapija, logopedija), znotraj teh dejavnosti pa potekajo še hidroterapija, plavanje po konceptu Halliwick, hipoterapija, terapija s konji, pohodništvo, športne dejavnosti, senzorično-motorična integracija, integracija refleksov, plesno-gibalna terapija, igralne urice, delavnice komunikacijskih veščin, ure komunikacije, korektivna gimnastika, terapija Therasuit, terapija kineziotapinga ...), kar vse dodatno bogati osnovni program za UPP.

Zaradi kompleksnosti primanjkljajev pri učencih vnašamo v izobraževalni proces tudi holistični vidik celostnega usposabljanja, pri katerem se prepletajo tako šolske kot zdravstvenoterapevtske in širše rehabilitacijske prvine. Dodano vrednost številnih terapevtskih ter šolskih in obšolskih dejavnosti predstavlja dodatno projektno delo, ki je s pomočjo inovativnih učnih okolij namenjeno občasnim, vodenim, usmerjenim oblikam zaposlovanja UPP.

Opredelitev predmeta raziskovanja

Trenutna zakonodaja s področja zaposlovanja v naši državi ne predvideva zaposlovanja oseb, ki so v ZUOPP-1 opredeljene kot osebe z zmernimi, težjimi in težkimi MDR (6. člen).

Ti učenci postanejo ob polnoletnosti prejemniki nadomestila po Zakonu o družbenem varstvu duševno in telesno prizadetih oseb

(ZDVEDTP).³ Z nadomestili od države pridobijo finančna sredstva, potrebna za življenje (za kritje življenjskih stroškov v skupnosti ali v družini). Zaključitev izobraževanja v PPVIZ jim prav tako ne dopušča, da bi nadaljevali izobraževanje na stopnji nižjega poklicnega šolanja (Zakon o poklicnem in strokovnem izobraževanju (ZPSI-1)).⁴ Tudi tisti, ki končajo devetletko, šolanja pogosto ne nadaljujejo, predvsem zaradi kompleksnosti ali kombinacije več primanjkljajev.

Kljub temu da v naši ustanovi izobražujemo vse več učencev, ki formalnega (poklicnega) izobraževanja ne nadaljujejo, ti zmorejo in si tudi želijo več. Njihovi interesi so bolj izraženi (tudi jasneje opredeljeni) in kažejo, da so motivirani za dodatne oblike šolanja ali zaposlitve. Prav zanje smo oblikovali nova učna okolja, ki jih dodatno pripravijo za pridobitev novih vzgojno-izobraževalnih znanj in delovnih kompetenc, za občasno, prilagojeno in vodeno zaposlovanje ali spodbudnejšo stimulacijo vključevanja vanj. Tistim, ki teh vodenih oblik zaposlovanja ne zmorejo, pa so v pomoč pri dejavnostih v prostem času, saj gre za motivacijsko obliko dejavnosti. Z inovativnimi učnimi okolji smo v naši ustanovi učenec hoteli ponuditi nekaj več, nekaj, kar jim bo dodatno obogatilo in osmislilo vzgojno-izobraževalno delo in usposabljanje v ustanovi. S pomočjo inovativnega učnega laboratorija lahko tudi učenci s posebnimi potrebami vstopajo v širše socialno okolje, kjer se izobražujejo, vodeno zaposlujejo ter polnopravno živijo.

Delovne cilje smo usmerili v:

- razvijanje in ohranjanje učno-vzgojnih kompetenc, s poudarkom na vseživljenjskih praktičnih veščinah;
- razvijanje storitveno-poklicnih znanj, delovnih spretnosti in veščine za občasno vodeno zaposlovanje v obrtnih, gospodarskih in kmetijskih dejavnostih v lokalnem okolju;
- razvijanje trajnejših oblik vseživljenjskih kompetenc (izobraževalnih, delovnih, socialnih, vrstniških, emocionalnih) s povezovanjem lokalnega okolja.

Hipoteze

V raziskavi smo postavili naslednje delovne hipoteze, s katerimi smo preverjali uspešnost vodenega, občasnega učenja ter zaposlovanja v inovativnih učnih okoljih:

³ Uradni list Republike Slovenije, št. 41/83, 114/06 – ZUTPG, 61/10 – ZSvarPre in 40/11 – ZSvarPre-A.

⁴ Uradni list Republike Slovenije, št. 79/2006.

- H1 *Zadovoljstvo učencev in mentorjev z izvajanjem delavnic v inovativnih učnih okoljih se pomembno razlikuje.*
- H2 *Delavnice v inovativnih učnih okoljih so bile vsebinsko zanimive in so učencem omogočale pridobiti nova znanja.*
- H3 *»Zahtevnost« je po delavnicah v inovativnih učnih okoljih enakomerno porazdeljena.*
- H4 *Vodeno zaposlovanje je odvisno od vrste delavnice v inovativnih učnih okoljih.*
- H5 *Zadovoljstvo učencev s posamezno delavnico v inovativnih učnih okoljih je povezano z uporabnostjo zaposlovanja v inovativnih učnih okoljih.*
- H6 *Zadovoljstvo učencev je povezano z njihovo željo po nadaljevanju učenja v inovativnih učnih okoljih.*
- H7 *Obstaja povezava med mnenjem učencev in mentorjev glede pomembnosti posameznih delavnic v inovativnih učnih okoljih za oblike vodenega zaposlovanja.*
- H8 *Obstaja povezava med mnenjem sodelujočih obrtnikov in učencev glede pomembnosti posameznih delavnic v inovativnih učnih okoljih za vodeno zaposlovanje.*
- H9 *Sodelovanje obrtnikov v vodenem zaposlovanju je povezano z delovnimi razmerami.*

Metode dela

Analizirali smo tri tipe različnih vprašalnikov z večstopenjsko lestvico za vključene učence, mentorje in obrtnike. Za potrebe raziskave smo uporabili test hi-kvadrat, Spearmanov korelacijski koeficient ter koeficient kontingence. Kjer so anketni odgovori vsebovali desetstopenjsko lestvico in je bila večina odgovorov na 9. in 10. stopnji, smo uporabili vse ocene do 8. stopnje za prvo, ocene 9. in 10. stopnje pa za drugo kategorijo. Enak način razvrščanja smo uporabili pri odgovorih, ki so imeli večstopenjsko lestvico.

Evalvacijski list (vprašalnik) smo učencem razdelili po vsaki izvedeni delavnici. Sestavljen je bil iz dvanajstih preprostih vprašanj, s katerimi smo ugotavljali njihova stališča v zvezi z izvedbo inovativnih učnih delavnic, z načini izvedbe delavnic, upoštevanjem njihovih želja, interesov ... Pri sestavljanju in oblikovanju vprašalnika smo upoštevali učenčeve kognitivne zmožnosti. Za tiste, ki niso bili opismenjeni, je preverjanje potekalo v obliki strukturiranega intervjuja. Struktura evalvacijskih vprašalnikov za mentorje in obrtnike je bila razširjena, saj so vsebovali štiri-najst vprašanj.

Vzorec

Vzorec raziskave je vključeval petinpetdeset oseb, ki so aktivno sodelovale na različnih stopnjah izvajanja inovativnih učnih okolij. Neposredno je bilo v inovativno učno okolje vključenih triindvajset učencev (Logar idr. 2015) (štirinajst deklet in devet fantov), devetnajst iz posebnega programa VIZ in le štirje iz prilagojenega programa VIZ z nižjim izobrazbenim standardom. Enaindvajset UPP je imelo zmerne MDR, eden lažje, eden pa težje. Večina jih je bila tudi gibalno oviranih (17), od tega pet lažje, štirje zmerno, le šest sodelujočih učencev ni bilo gibalno oviranih. Kar osem od njih je imelo težjo stopnjo gibalne oviranosti, zato je bilo njihovo gibanje zelo omejeno. Vezani so bili na uporabo invalidskega vozička ali drugega ortopedskega pripomočka. Pri večini življenjskih dejavnosti (ne samo pri šolsko-vzgojnem, praktičnem delu) so potrebovali stalno pomoč in vodenje. Tudi pri vključevanju v inovativna učna okolja je bilo treba procese dela in posamezne procesne faze zanje bistveno bolj prilagoditi, poskrbeti za usmerjeno pripravo na izvedbo nalog, za prilagoditve delovnega prostora, vodeno zaposlovanje ...). Vseh triindvajset vključenih učencev je pred tem opravilo psihološko testiranje, med celotnim vključevanjem v inovativna učna okolja jih je spremljala svetovalna služba (socialna delavka in psihologinja), mentorji pa so jih usmerjeno vodili.

Anketne vprašalnike je reševalo tudi šestindvajset mentorjev; vsi so zaposleni v ustanovi na različnih delovnih mestih učiteljev in vzgojiteljev, v socialni ter zdravstveni službi (delovni terapevti, fizioterapevti, logopedi). Večina mentorjev je imela univerzitetno izobrazbo različnih smeri (25), polovica sodelujočih obrtnikov pa je imela srednješolsko izobrazbo (trije od šestih, eden višješolsko).

Rezultati

Za preverjanje prve hipoteze smo uporabili test hi-kvadrat. Prvo hipotezo (ali se zadovoljstvo z izvajanjem delavnic v inovativnih učnih okoljih pri učencih in mentorjih razlikuje) smo zavrnil. Test hi-kvadrat je namreč znašal $\chi^2 = 1,07$, $\chi^2_{0,05}(1) = 3,84$ (preglednica 1), in rezultati so pokazali, da gre za statistično nepomembno razliko. Odgovori sodelujočih učencev in njihovih mentorjev so bili usklajeni, saj so zadovoljstvo s potekom učenja v inovativnih učnih okoljih zunaj ustanove oboji ocenili enako.

Drugo hipotezo (ali so bile delavnice v inovativnih učnih okoljih vsebinsko dovolj zanimive, da so omogočale pridobiti nova znanja) smo potrdili, saj je bila razlika statistično pomembna (po hi-

PREGLEDNICA 1 Odgovori mentorjev in učencev o zadovoljstvu z izvajanjem učenja v inovativnih učnih okoljih

Ocena	Učenci	Mentorji	Skupaj
1–8	8	14	22
9–10	14	12	26
Skupaj	22	26	48

PREGLEDNICA 2 Odgovori mentorjev o vsebinski, praktični raznolikosti posameznih delavnic v inovativnih učnih okoljih

Ocena	$f_{mentorji}$	$f'_{mentorji}$
1	23	13,2
2	14	13,2
3	3	13,2
4	16	13,2
5	10	13,2
Skupaj	66	66,0

OPOMBE $f_{mentorji}$ – frekvenca odgovorov mentorjev na 5. vprašanje, $f'_{mentorji}$ – teoretična frekvenca mentorjev pri odgovoru na 5. vprašanje.

potezi enakih verjetnosti so razlike med odgovori statistično pomembne). Hi-kvadrat je znašal $\chi^2 = 16,58$; $\chi^2_{0,05}(4) = 9,49$ (preglednica 2). Rezultat kaže mnenje mentorjev, da so bile vse ponujene delavnice vsebinsko dovolj raznolike, dinamične, potekale so v novih okoljih ter so učencem omogočale pridobiti uporabna, praktična znanja in potrebne delovne navade ter veščine za občasno vodeno zaposlovanje.

Potrdili smo tudi tretjo hipotezo (enakomerna porazdeljenost »zahtevnosti« pri izvajanju posameznih delavnic v inovativnih učnih okoljih). Razlika je bila statistično pomembna, saj je hi-kvadrat znašal $\chi^2 = 17,10$; $\chi^2_{0,05}(5) = 11,07$ (preglednica 3). Mentorji so menili, da je »zahtevnost« vseh delavnic v inovativnih učnih okoljih približno enaka in da je bilo še največ težav pri načrtovanju časovne izvedbe posameznih delavnic, saj so potekale zunaj rednega pouka ter posameznih terapevtskih obravnav ali razširjenega programa šole, nekatere so bile vezane na letni čas in sezonska opravila, zaradi česar je pri posameznih delavnicah prihajalo do neenakomernega števila ur (in s tem morda tudi do zasičenosti z določeno dejavnostjo).

V raziskavi smo potrdili tudi četrto hipotezo (ali je vodeno zaposlovanje odvisno od vrste delavnice v inovativnih učnih okoljih), saj je bila razlika statistično pomembna, hi-kvadrat je znašal $\chi^2 = 16,76$; $\chi^2_{0,05}(7) = 14,07$ (preglednica 4). Mentorji so menili, da

PREGLEDNICA 3 Odgovori mentorjev o porazdeljenosti »zahtevnosti« po posameznih delavnicah v inovativnih učnih okoljih

Ocena	$f_{mentorji}$	$f'_{mentorji}$
1	4	8,5
2	7	8,5
3	3	8,5
4	17	8,5
5	13	8,5
6	7	8,5
Skupaj	51	51,0

OPOMBE $f_{mentorji}$ – frekvenca odgovorov mentorjev na 9. vprašanje, $f'_{mentorji}$ – teoretična frekvenca mentorjev pri odgovoru na 9. vprašanje.

PREGLEDNICA 4 Odgovori mentorjev o tem, kako vrsta delavnice določa uspešnost vodenega zaposlovanja v inovativnih učnih okoljih

Ocena	$f_{mentorji}$	$f'_{mentorji}$
1, 2	7	14,28
3	21	14,28
4	21	14,28
5	12	14,28
6	19	14,28
7	6	14,28
8, 9	14	14,28
10	0	14,28
Skupaj	100	99,96

OPOMBE $f_{mentorji}$ – frekvenca odgovorov mentorjev na 10. vprašanje, $f'_{mentorji}$ – teoretična frekvenca mentorjev pri odgovoru na 10. vprašanje.

je uspešna vključitve učencev v oblike občasnega, vodenega zaposlovanja odvisna tudi od posamezne delavnice in da je vodenega zaposlovanja najlažje izvesti v tistih dejavnostih, ki jih učenci najbolje poznajo (in so vezane na vsakodnevne, vseživljenjske veščine, kakršna so npr. različna gospodinjska, hišniška opravila, preprosta pisarniška opravila (raznašanje pošte, fotokopiranje ...), ki so jih izvajali v ustanovi), sledijo obrtne storitve, pri katerih prevladujejo dejavnosti, ki jih učenci poznajo in so potekale zlasti pri kmetijsko-sadjarjskih opravilih (enostavno sajenje, obiranje sadja, grozdja, skrb za rastline ...).

V raziskavi smo peto hipotezo (ali je zadovoljstvo učencev s posamezno delavnico povezano z osebnim zadovoljstvom, uporabnostjo vodenega zaposlovanja) zavrnil, saj je bila razlika statistično nepomembna. Hi-kvadrat je znašal $\chi^2 = 0,24$; $\chi^2_{0,05}(1) = 3,84$ (preglednica 5). Učenci so menili, da so bile delavnice v inovativnih

PREGLEDNICA 5 Odgovori učencev o zadovoljstvu s potekom delavnic v inovativnih učnih okoljih in z vodenim zaposlovanjem

Ocena	f_2 učenci	f_4 učenci	Skupaj
1–8	8	13	21
9–10	14	14	28
Skupaj	22	27	49

OPOMBE f_2 učenci – frekvenca odgovorov učencev na 2. vprašanje, f_4 učenci – frekvenca odgovorov učencev na 4. vprašanje.

PREGLEDNICA 6 Odgovori učencev o zadovoljstvu in nadaljevanju vodenega zaposlovanja v inovativnih učnih okoljih

Ocena	f_2 učenci	f_5 učenci	Skupaj
1–8	8	19	27
9–10	14	4	18
Skupaj	22	23	45

OPOMBE f_2 učenci – frekvenca odgovorov učencev na 2. vprašanje, f_5 učenci – frekvenca odgovorov učencev na 5. vprašanje.

učnih okoljih zanimive, dobro vodene, način izvedbe jim je ustrezal.

Šesto hipotezo (zadovoljstvo učencev je povezano z željo po nadaljevanju vodenega zaposlovanja v inovativnih učnih okoljih) smo sprejeli, saj je bila razlika statistično pomembna. Hi-kvadrat je znašal $\chi^2 = 10,02$ (preglednica 6). Izračunali smo koeficient kontingence (C), katerega vrednost je bila 0,43, kar kaže, da je zadovoljstvo učencev povezano z njihovo osebno željo (tudi motivacijo) in pričakovanjem, da se bosta učenje in delo (po občasnem zaposlovanju) nadaljevali v novih učnih okoljih. Zveza med zadovoljstvom in željo po nadaljevanju dela je bila pri učencih zmerno visoka in je pokazala, da pričakujejo nadaljevanje inovativnih oblik učenja ter dela z zaposlovanjem.

V raziskavi smo potrdili tudi sedmo hipotezo (ali obstaja podobno mnenje med učenci in mentorji glede pomembnosti posameznih delavnic v inovativnih učnih okoljih), saj smo med odgovori našli rahlo povezavo. Odgovori učencev in mentorjev so bili primerljivi pri vprašanju o pomembnosti delavnic; korelacija je bila zmerna, ni pa bila statistično pomembna (preglednica 7). Izračunani Spearmanov korelacijski koeficient je znašal $\rho = 0,55$; $t = 2,01$; $t_{0,05}(7) = 2,365$.

Osmo hipotezo (ali obstaja med učenci in sodelujočimi obrtniki podobno mnenje v zvezi s pomembnostjo posameznih delavnic v inovativnih učnih okoljih) smo prav tako potrdili, saj je bila povezava statistično pomembna. Izračunani Spearmanov korelacijski

PREGLEDNICA 7 Odgovori učencev in mentorjev o pomembnosti posameznih delavnic v inovativnih učnih okoljih

Ocena	$R_{učenci}$	$R_{mentorji}$
1	7,5	8,0
2	1,5	7,0
3	1,5	1,5
4	3,0	1,5
5	5,0	4,5
6	5,0	3,0
7	5,0	4,5
8	7,5	6,0
Skupaj	36,0	36,0

OPOMBE $R_{učenci}$ – rang odgovorov učencev, $R_{mentorji}$ – rang odgovorov mentorjev.

PREGLEDNICA 8 Odgovori učencev in obrtnikov v zvezi s pomembnostjo posameznih delavnic v inovativnih učnih okoljih

Ocena	$R_{učenci}$	$R_{obrniki}$
1	7,5	5,5
2	1,5	8,0
3	1,5	1,0
4	3,0	3,0
5	5,0	3,0
6	5,0	2,0
7	5,0	3,0
8	7,5	5,5
Skupaj	36,0	31,0

OPOMBE $R_{učenci}$ – rang odgovorov učencev, $R_{obrniki}$ – rang odgovorov mentorjev.

koeficient je znašal $\rho = 0,79$; $t = 4,22$; $t_{0,05}(6) = 2,45$ (preglednica 8).

Tudi deveto hipotezo smo preverjali s testom hi-kvadrat, ki je znašal $\chi^2 = 1,38$, $\chi^2_{0,05}(1) = 3,84$; hi-kvadrat je bil nepomemben, zato hipoteze nismo sprejeli (preglednica 9). V raziskavi nismo našli statistično zanesljive povezave med sodelovanjem obrtnikov v inovativnih učnih okoljih z razmerami za delo v njih (dostopnost lokala ali obrti, prilagoditve delovnega procesa, prilagoditve posamezne faze dela ...). Sodelujoči obrtniki so povedali, da so pripravljene sprejeti učence ne glede na neposredne razmere za delo (ali dodatne prilagoditve) v delavnici.

Zaključek

Rezultati raziskave so pokazali, da je dodatno učenje UPP v inovativnih učnih okoljih primerno, učinkovito ter za učence zelo zani-

PREGLEDNICA 9 Odgovori obrtnikov v zvezi s sodelovanjem v inovativnih učnih okoljih in razmerami za delo

Ocena	$f_{-odgovori}$	$f_{+odgovori}$	Skupaj
1. vprašanje	11	7	18
3. vprašanje	7	10	17
Skupaj	18	17	35

OPOMBE $f_{-odgovori}$ – frekvenca negativnih odgovorov obrtnikov, $f_{+odgovori}$ – frekvenca pozitivnih odgovorov obrtnikov.

mivo. Naleteli smo na usklajene odgovore učencev, mentorjev in obrtnikov. S potekom občasnega zaposlovanja v inovativnih učnih okoljih so bili namreč vsi zadovoljni. Ugotovili smo, da je zaposlovanje UPP ob ustreznem vodenju mentorjev (predhodne prilagoditve posameznih faz dela, ustrezno priučevanje ...) in pripravljenosti obrtnikov iz lokalnega okolja mogoče. Obrtniki so učence pripravljeni občasno zaposliti, ne glede na osnovne razmere za delo, in tudi zanje so nove oblike inovativnih učnih okolij primerno spodbudne, kreativne ter zanimive. Kot najprimernejše so se pokazale tiste dejavnosti, ki so jih UPP poznali že prej in v katerih so se že dovolj preizkušali in pozitivno potrdili (dejavnosti v sami ustanovi: dnevne, vseživljenjske veščine v obliki različnih gospodinjskih opravil (enostavno pranje perila, likanje in zlaganje perila, priprava preprostih jedi, čiščenje prostorov) ter hišniška in pisarniška opravila). Kot zelo učinkovita učna okolja so se pokazale naslednje oblike sodelovanja z obrtniki: kmetijsko-sadjarska, poljedelska, trsničarska, gostinska ...

Mentorji so največ »težav« organizacijske narave zaznali pri časovni izvedbi posameznih delavnic, saj so potekale zunaj šolskih obveznosti UPP. Analiza je pokazala, da si ti želijo več povezovanja z okoljem in dejavnosti, v katerih so se uspešno preizkusili. Prav tako je dokazala, da je vodeno vključevanje UPP v vnaprej izbrane ter njihovim zmožnostim prilagojene delovne aktivnosti mogoče, realno in uspešno. Tudi tako se lahko te osebe pogosteje vključujejo v okolje in povezujejo z lokalno skupnostjo, z morebitnimi delodajalci, širijo svojo socialno-povezovalno mrežo z ljudmi zunaj ustanov in sklepajo nova prijateljstva.

Inovativna učna okolja kot dodatna, dopolnilna oblika občasnega, vodenega zaposlovanja učencem s posebnimi potrebami poleg pričakovanih (tudi predpisanih) šolskih vsebin omogočajo nekaj več, nekaj svežega in ustvarjalnega, saj potekajo zunaj predvidenega in znanega šolskega prostora. Tako v značilni šolski proces vstopajo še drugi, novi deležniki, v našem primeru lokalni obrtniki, ki našim učencem omogočajo občasno vodeno zaposlo-

vanje v svoji osnovni dejavnosti. To jim prinaša več socialnih in delovnih stikov z okoljem, v katerem se šolajo ali živijo. Tako dobijo primerne delovno-zaposlitvene ali okupacijske izkušnje, kar pripomore k njihovi večji samouresnitvi (Čuk 2011), k polnopravnejšemu vključevanju na vse ravni družbeno-socialnih odnosov. Delo in učenje s pomočjo inovativnih učnih okolij učencem omogočata, da razvijejo ustrezno vrednotenje lastnega dela ter se tako lažje, intenzivneje in bolj celostno vključijo v socialno okolje, pa tudi, da preprosto in razumljivo pridobijo potrebna nova znanja ter utrdijo tista, ki so jih že pridobili, in to na področjih različnih obrti, poklicev, storitev ali okupacije. Tako so razvijali in v praksi preizkusili zahtevane delovne in poklicne spretnosti ter veščine, kar so uporabili v vodenem zaposlovanju pretežno zunaj ustanove (v obrtnih, gospodarskih ali kmetijskih panogah). Učenje v inovativnih učnih okoljih je proces praktičnega in vodenega usmerjanja ter zaposlovanja UPP, ki s pomočjo takih oblik učenja bolje in trajneje razvijajo ter ohranjajo znanja in veščine na izbranem področju. Tako lažje in primerneje razvijejo svojo delovno usposobljenost za občasno zaposlovanje ali okupacijo. Zanje je to nova priložnost, da se vključijo v okolje in pridobijo več nujnih, vseživljenjskih kompetenc (izobraževalnih, delovno-zaposlitvenih, socialnih, vrstniških, partnerskih) v okolju, ki ga poznajo in vanj vodenost vstopajo, nove ali le dodatno utrjene kompetence s področja vzgojno-izobraževalnih (bralno sporazumevanje, funkcionalno pisanje, uporaba informacijske tehnologije, praktična raba in uporaba denarja, oblike medsebojnega sporazumevanja, uporaba javnih prevoznih sredstev, večja motivacijska komponenta pri vseh opravilih), socialnih (veščine osebnega in javnega komuniciranja, samostojnejše nastopanje v povezavi z zadolžitvami, samozaupanje) ter delovno-praktičnih vsebin (v povezavi z neposrednimi zadolžitvami v ustanovi in zadolžitvami v izbranih lokalnih obrteh, vezanih na sezonska in druga opravila).

Evropska agencija za razvoj izobraževanja na področju posebnih potreb (European Agency for Development in Special Needs Education) v svojih dokumentih poudarja pravico vseh, tudi drugačnih, do ustreznega izobraževanja in zaposlovanja.⁵

Z vodenim zaposlovanjem v inovativnih učnih okoljih se naša ustanova vse bolj povezuje z okoljem, s posameznimi obrtniki (preko Območne obrtno-podjetniško zbornice Ajdovščina – Vi-

⁵ Glej <http://www.european-agency.org/agency-projects/mapping-the-implementation-of-policy-for-inclusive-education>

pava), z informiranjem Turističnega informacijskega centra Vipava – Ajdovščina ter s poročanjem o svojem delu in življenju UPP pa pripomore k njihovi večji socialni vključenosti in izenačitvi.

Literatura

- Bečaj, J. 2012. »Izboljšave ali preobrazba?« *Vzgoja in izobraževanje* 43 (2): 5–11.
- Čuk, M. 2011. »Psihološke lastnosti oseb s posebnimi potrebami.« *V Kako lahko pomagam: usposabljanje strokovnih delavcev za uspešno vključevanje otrok in mladostnikov s posebnimi potrebami v vzgojo in izobraževanje v letih 2008–2011*, ur. E. Žgur, 18–26. Vipava: Center za izobraževanje, rehabilitacijo in usposabljanje.
- Earley, P. 2013. »V učenje usmerjeno vodenje: kako se uresničuje.« *Vodenje v vzgoji in izobraževanju* 11 (25): 3–16.
- Kesič Dimić, K. 2010. *Vsi učenci so lahko uspešni: napotki za delo z učenci s posebnimi potrebami*. Ljubljana: Rokus Klett.
- Liasidou, A., in A. Antoniou. 2013. »A Special Teacher for a Special Child? (Re)Considering the Role of the Special Education Teacher within the Context of an Inclusive Education Reform Agenda.« *V European Journal of Special Needs Education* 28 (4): 480–505.
- Logar, S., D. Jones, E. Žgur, S. Andlovec in K. Groleger. 2015. »Gibalno ovirani otroci.« *V Kriteriji za opredelitev vrste in stopnje primanjkljajev, ovir oz. motenj otrok s posebnimi potrebami*, ur. N. Volk Ornik, 19–20. Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo.
- Romero-Contreras, S., I. Garcia-Cedillo, C. Forlin in K. Lomeli-Hernandes. 2013. »Preparing Teachers for Inclusion in Mexico: How Effective is This Process?« *V Journal of Education for Teaching* 39 (5): 509–522.
- Webster, R., in P. Blatchford. 2013. »The Educational Experiences of Pupils with a Statement for Special Educational Needs in Mainstream Primary Schools: Results from a Systematic Observation Study.« *V European Journal of Special Needs* 28 (4): 463–479.
- Žgur, E. 2012. *V hiši tri in tri se godi sto stvari*. Vipava: Cirius.
- Žgur, E. 2014. »Dodatno izobraževanje in usposabljanje odraslih oseb z več primanjkljaji.« *V Fokus 2020: zbornik 33. mednarodne konference o razvoju organizacijskih znanosti*, 792–797. Kranj: Moderna organizacija.
- Doc. dr. Erna Žgur je predavateljica na Pedagoški fakulteti Univerze v Ljubljani, na Oddelku za specialno in rehabilitacijsko pedagogiko, ter odgovorni in idejni vodja tranzicijskega modela PDUO Cirius Vipava med 2013–2015. erna.zgur@pef.uni-lj.si